

Recenze

Haag, H., Hummel, A. (ed.) *Handbuch Sportpädagogik*

(Příručka pedagogiky sportu.) Schorndorf: Verlag Karl Hofmann, 2001. 513 s. ISBN 3-7780-1831-0.

Tělesná výchova tradičně tvořila jednu z významných součástí komplexní edukace jedince. V různých dobách byla různě preferována (antika, renesance, osvícenství) i její motivace byly různé (bojová připravenost, pracovní zdatnost, krása – image osobnosti). Nová doba vyzvedla tělesnou kulturu do popředí a tělesná výchova (ve svém nejširším pojetí, které koreluje se současným mnohadimenzionálním chápáním pojmu sport) se stává jednou z dominantních součástí moderní edukace, a to všech generací (od významu sportu v prenatálním vývoji až po sport pro seniory) a v nejrůznější podobě (školní i volnočasové, zájmové i profesionální).

Německá pedagogika tradičně této oblasti věnuje velkou pozornost. Vychází mnoho publikací o tělesné výchově a o vztahu sportu a edukace, například monografie Thomase Schacka řešící problém bojácných žáků ve sportu (1997) či publikace Michaela Kolba Rušné stárnutí o podstatě a perspektivách geragogiky sportu (1999). Jednou z posledních syntéz v tomto směru je rozsáhlá Příručka pedagogiky sportu za redakce Herberta Haaga a Albrechta Hummela, která vyšla roku 2001 jako 133. kniha řady „Příspěvky k výuce a výzkumu ve sportu“ Publikaci připravilo nakladatelství Karla Hofmanna v Schorndorfu, které se již řadu let velmi intenzivně věnuje edičním aktivitám v oblasti sportu. Vydává časopisy („Sportunterricht“ – měsíčník pro teorii a praxi sportu a oficiální orgán Německého svazu učitelů tělesné výchovy, „Lehrhilfen für den Sportunterricht“ – měsíčník pro praktickou pomoc ve výuce tělesné výchovy, „Motorik“ – kvartálník pro motopedagogiku, mototerapii a psychomotoriku, „Sportwissenschaft“ – kvartálník pro teorii a výzkum v kinantropologii, „Psychologie und Sport“ – kvartálník pro otázky psychologie sportu, a z pedagogického pohledu pak zvláště zajímavý „International Journal of Physical Education“ – čtyřikrát ročně přináší příspěvky k pedagogice sportu), rozsáhlé spektrum neperiodické produkce (knihy členěné do 21. odborné řady) a multimediální programy (například kompaktní disky pro přípravu učitelů na výuku tělesné výchovy).

Na přípravě recenzované příručky se podílelo 55 autorů z německých, rakouských a švýcarských univerzit a vysokých škol. Publikace tak podává reprezentativní obraz o situaci i tendencích pedagogiky sportu v německy mluvící části Evropy, a díky bohaté literatuře i v současném světě vůbec.

Celá příručka obsahuje 47 hesel začleněných do 4 oddílů.

- a) Základy pedagogiky sportu.
- b) Struktura sportovně-pedagogických procesů ve sportu.
- c) Příklady orientace vzdělávacích a výchovných procesů ve sportu.
- d) Celoživotní perspektivy, orientace na cílové skupiny a profesionalizace jako předpoklad pedagogiky sportu.

Dané uspořádání má svou logiku; vychází z metodologických problémů pedagogiky sportu, analyzuje její hlavní kategorie, přibližuje typické aplikace a konečně řeší i specifika adresátů tělesné výchovy od narození až po seniorský věk. Každé heslo má svou vnitřní strukturu, je relativně uzavřeným tématem se svým vyústěním a širokým literárním zázemím. Je třeba docenit práci hlavních redaktorů, neboť při značném počtu autorů dokázali udržet proporce a jednotné pojetí dané příručky.

První oddíl příručky – Základy pedagogiky sportu – zkoumá podstatu tohoto oboru a jeho vztahy k jiným příbuzným vědním disciplínám. Základní vazba je mezi pedagogikou sportu a „vědou o sportu“ (v českém vědeckém lexiku německému termínu „Sportwissenschaft“, resp. anglickému sousloví „Sport Science“ odpovídá pojem kinantropologie). „Pedagogikou sportu dnes rozumíme tu dílčí disciplínu vědy o sportu, která se zabývá v širokém smyslu výchovou, vzděláváním a rozvojem ve sportu, jeho prostřednictvím a a za jeho pomoci. Její zájem se přitom již neomezuje na sport ve škole, jak tomu bylo až do šedesátých let 20. století, ale týká se i sportu v jiných výchovných a vzdělávacích zařízeních a organizacích. Pedagogika sportu je svým rozsahem i obsahem centrální složka vědy o sportu. Má těsná spojení s pedagogikou, avšak postupně se od ní rozvíjela nezávisle.“ (s. 13) Ve stati o pedagogice a vědě o výchově se podotýká: „Postavení pedagogiky sportu v rámci ‚mateřské disciplíny‘ pedagogiky je překvapivě malé. Není to tak tím, že pedagogika sportu jako relativně mladá dílčí disciplína si musí své postavení v rámci pedagogiky teprve prosadit, jako spíše tím, že tělo zaujímá ve výchovném procesu podřadný význam.“ (s. 25) Příručka oprávněně odhaluje jednostranné zaměření novodobé pedagogiky, kde antický a renesanční ideál jednoty těla a ducha čeká stále na své docenění. Význam tělesné výchovy a pedagogiky sportu je doložen také stručnou historickou analýzou od antiky přes renesanci až k novodobým sportovním hnutím, zvláště úlohou olympijských her v posledních desetiletích. Úvodní oddíl věnuje pozornost také filozoficko-antropologickým základům pedagogiky

sportu, jejím základům psychologickým a sociologickým i aspektům srovnávacím. Vyúsťuje charakteristikou výzkumné práce v této oblasti (metody hermeneutické, kvalitativní a kvantitativní) a tvorby odpovídajících studijních programů.

Druhý oddíl příručky – Struktura sportovně-pedagogických procesů – zkoumá klíčové kategorie tohoto oboru. Analyzuje problematiku úkolů a cílů tělesné výchovy, její obsah i její klíčová témata, zkoumá její principy, metody a prostředky. Zvláštní pozornost věnuje moderním technickým prostředkům a využití Internetu ve výuce tělesné výchovy. Neopomíjí ani problematiku organizačních modelů výuky tělesné výchovy, jejího plánování a hodnocení výsledků. Jde tu o jakousi malou systematickou pedagogiku sportu aktuální na prahu třetího tisíciletí.

Třetí oddíl příručky přináší analýzu některých typických orientací educačních procesů ve sportu. Sleduje rozvoj sportovní zátěže jedince a jeho pohybové výchovy. Pozornost věnuje tělesné výchově ve volném čase, pro kterou by měl být jedinec tak připraven, aby po celý život z vlastní iniciativy pěstoval nějaký sport. Tělesná výchova má také zdravotně-výchovné cíle, které nelze zanedbávat. Vede ke koedukaci, poskytuje fyzické zkušenosti a vychovává k výkonům, k sociální komunikaci, k uplatnění her v životě i k pěstování odvahy.

Celoživotní dimenzi tělesné výchovy pak rozvádí poslední oddíl příručky. Sleduje postupně tělesnou výchovu v předškolním a školním věku, v dospělosti, ale i ve stáří. Zkoumá znaky školní i mimoškolní tělesné výchovy, zvláštnosti vrcholového sportu i sportovních aktivit handicapovaných jedinců. Zamýšlí se nad rolí učitele tělesné výchovy a nad jeho přípravou, a to jak pregraduální, tak postgraduální. Zvláštní pozornost pak věnuje úloze trenéra a jeho přípravě, jakož i podmínkám a důsledkům profesionalizace ve sportu.

Posuzujeme-li příručku jako celek, musíme vyzvednout některé její nesporné přednosti. Přes velký počet autorů se redakci podařilo vytvořit logicky i ideově sevřenou práci, která podává přehled o aktuálních problémech pedagogiky sportu a tělesné výchovy. Klade důraz na celoživotní dimenzi této výchovy, na její volnočasové začlenění i na bohatství a četnost jejích funkcí v životě jedince i společnosti. Usiluje o organické uplatnění tělesné výchovy v moderním životním stylu pro zdraví, zdatnost i potěšení každého jedince. Je to nesporně významná inspirace pro naše snahy na poli pedagogiky sportu a permanentní tělesné výchovy všech občanů.

Vladimír Jíva

Nelešovská, A. Pedagogická komunikace.

1. vydání. Olomouc: 2002, 181 s. ISBN 80-244-0510-5.

V současné společenské praxi je pojem interpersonální komunikace velmi frekventovaný. Kvalita schopností domluvit se s partnery v komunikaci na efektivním řešení problémů nebo schopností sdělovat informace jiným tak, aby je pochopili, nepřichází zcela sama a bez přičinění těch, kteří jsou takovým komunikačním aktům vystaveni.

Jedná se nejen o naše manažery od liniových až po top úroveň, ale zejména o pedagogy, kteří se podílí na výchově a vzdělávání dětí, mládeže i dospělých.

U manažerů a pedagogů se jedná o jednu z profesních kompetencí, kterou musí nezbytně disponovat, pokud mají být ve své práci úspěšní.

Kvalita schopností efektivně komunikovat s různými kategoriemi lidí často rozhoduje o tom, zda se lidé v organizaci, ve které pracují, cítí spokojeni, nebo zda je značné nedostatky v této oblasti spolu s jinými problémy přinutí změnit pracoviště. Škola je místem, které poskytuje celou řadu možností, jak rozvíjet schopnosti žáků a studentů v oblasti mezilidské komunikace.

Uvedená publikace se zabývá pedagogickou komunikací, tedy komunikací ve škole. Má teoreticko-praktický charakter. Využívá analýzy publikovaných informací o pedagogické komunikaci a výsledků výzkumné činnosti. Je rozdělena do pěti kapitol. První se zabývá vymezením osobnosti učitele a jeho kompetencemi. Druhá kapitola shrnuje základní poznatky o pedagogické komunikaci.

Za velmi přínosnou považují kapitolu třetí, která řeší problém komunikace v učitelské přípravě. Pozornost je věnována tréninku komunikativních dovedností za pomoci videozáznamu jako prostředku objektivizace reflexe a sebereflexe komunikativních dovedností.

Tak je vhodně reagováno na požadavek, aby student nebo pedagog byl schopen lépe poznat sebe sama a aby byl schopen odstraňovat nedostatky ve svém verbálním i neverbálním projevu. Autorka uvádí i některá doporučení ke zkoumání komunikativních dovedností.

Čtvrtá kapitola shrnuje celou řadu poznatků o tom, proč je potřebné věnovat se komunikaci ve školních podmínkách, zejména však o přístupu učitelů k žákům a studentům. Autorka zdůrazňuje například rozdílné přístupy k žákům v pedagogické komunikaci, poruchy, vady řeči, výslovnosti apod. Objasněna je i problematika úlohy komunikativních dovedností jako zdroje účinného pedagogického působení.

Přínosem práce je i pátá kapitola, v níž je pozornost věnována mimo jiné praktickým cvičením komunikativních dovedností. Zájemci zde naleznou objasnění techniky mluveného slova a doporučení k dodržování zásad hlasové hygieny.

Práce jako celek má logickou strukturu. Jazyk je srozumitelný. Zejména pro učitele a studenty učitelství i jiné profesní skupiny je zdrojem teoretických informací a praktických návodů k rozvíjení komunikativních dovedností.

Radomír Saliger

Kasáčová, B. Učitel. Profesia a príprava.

(So zameraním na učiteľa 1. stupňa ZŠ). Banská Bystrica: PdF UMB, 2002, 151 s. ISBN 80-8055-702-0

Pedagogická fakulta UMB v Banské Bystrici vydala koncom roku 2002 prehľadnou pedeutologickou publikaci z pera PhDr. Bronislavy Kasáčovej, CSc., odborne asistentky katedry elementárnej a predškolskej pedagogiky.

Práce je rozčlenená do päti kapitol. V úvode prvej kapitoly s názvom Teoretická východiska učiteľskej profese je veľmi stručne naznačen vznik a vývoj pedeutologie jako teorie učiteľskej profese, je vymeznen vzťah pedeutologie k jiným viedám a analyzováno obsahové zaměření pedeutologie. Následující pasáž pojednává o problematice učiteľskej profese ve světle mezinárodních dokumentů, zejména Charty učitele a doporučení 45. zasedání Mezinárodní konference o vzdělávání ICE – UNESCO z roku 1996. Závěr prvej kapitoly obsahuje přehled hlavních pedeutologických akcí, které se uskutečnily v ČR a SR během posledních třiceti let. Vzhledem k hlavnímu poslání publikace – zpřístupnit ty tematické okruhy, které jsou v pedeutologii aktuální a nejsou ve slovenské odborne literatuře zatím dostatečně zastoupeny – považují obsah i strukturu prvej kapitoly za adekvátní vytyčenému záměru.

Druhá kapitola s názvem Učiteľská profese a její dimenze je v rozsahu šedesáti stran textu nejobsáhlejší kapitolou práce. Autorka si dobře uvědomuje, jak významnou roli hraje v učiteľskej profesi osobnostní charakteristika učitele, a proto ji v triádě profesionálních dimenzí právem řadí na první místo – před dimenzi etickou a odbornou. V rámci personální dimenze uvádí některé motivy vedoucí k volbě učiteľskej profese a pro ilustraci prezentuje závěry jednoho zahraničního výzkumu (USA 2001) a vlastního výzkumu (Kasáčová, 2009), které se liší právě pořadím motivů. Usporaďuje na autnost

vání, sebehodnocení a sebeutváření. Poslední část druhé kapitoly pojednává o odborné dimenzi učitelské profese. Přehledně jsou z tohoto hlediska analyzovány základní fáze: volba, přípravná fáze, tj. profesní start (problémy začínajících učitelů a jejich příčiny), zkušený učitel-expert, a jsou vymezeny zásady profesní stabilizace a dalšího vzdělávání učitelů.

Třetí kapitola představuje velmi stručný pohled na vývoj vzdělávání učitelů prvního stupně základní školy u nás od roku 1918 a s ohledem na vývoj po roce 1989 vyúsťuje v požadavek zpracování standardů, vycházejících z požadovaných kompetencí absolventa a uplatnění principu ekvifinality, tedy dosahování standartního cíle vlastními (fakultními) cestami.

Změnám v učitelské profesi a v pregraduální přípravě je věnována čtvrtá kapitola monografie. V jejím úvodu autorka přibližuje základní znaky krize

tickou); sféru vzdělanostní s dimenzí pedagogickou, odborně-předmětovou a metodickou a sféru funkční, která má dimenzi teoretickou a poznatkovou, personální a sociální a dimenzi praktickou a činnostní. Základem realizace modelu je reflexe studenta, která je nástrojem jeho poznávání, hodnocení a postupného přetváření v učitele. Zkonstruovaný model je flexibilní, otevřený a nadčasový a představuje podnětnou inspiraci pro všechny učitelé fakulty.

Monografie B. Kasáčové je výsledkem několikaleté práce, studia a zejména hlubokého zájmu autorky o učitelkou profesi. Představuje zdařilý příspěvek do aktuální diskuse na téma učitel a jeho příprava a doporučuji ji nejen pedagogům na fakultách připravujících učitele, ale i studentům, učitelům v praxi a všem, kteří se o problematiku učitelé profese zajímají.

Oldřich Šimoník

Petlák, E., Komora, J. Vyučovanie v otázkach a odpovediach

Bratislava: IRIS, 2003, 165 s. ISBN 80-89018-48-3

S didaktickými publikacemi slovenských odborníků se setkáváme na našem knižním trhu poměrně sporadicky. Je to samozřejmě ku škodě věci, neboť v této nám blízké zemi probíhají velmi podobné transformační procesy, které se odrážejí i ve školství a pedagogice vůbec.

Prof. PhDr. Erich Petlák, CSc., a PaedDr. Juraj Komora působí na Katedře pedagogiky Pedagogické fakulty Univerzity Konštantína filozofa v Nitře. Sami označují svou novou publikaci za vademekum vyučování. Jde o netradičně zpracovanou odbornou příručku, zabývající se didaktickými problémy a otázkami. Autoři uvádějí, že smyslem publikace je vysvětlit podstatu různých jevů souvisejících se školou a výukou, podnítit k jejich dalšímu promýšlení a hledání dalších možných souvislostí. Čtenář má v příručce najít odpovědi na to, co ho v oblasti výuky zajímá. Domnívám se, že se jim tento záměr úspěšně podařil.

Úvodní dvě kapitoly – „Škola současnosti a budoucnosti“ a „Učitel současnosti a budoucnosti“ – představují obecná východiska a nabízejí především podněty k dalším úvahám. Těžiště knížky tkví v rozsáhlé kapitole, která se formou otázek a odpovědí věnuje konkrétním pedagogickým, příp. pedagogicko-psychologickým problémům současné školy. Celou problematiku uzavírá krátké pojednání o integrovaném tematickém vyučování.

V kapitole o škole současné a budoucí se prof. Petlák zamýšlí nad hlavními nedostatky současné výuky a zaměřuje se především na problém inovace kurikula. Současně upozorňuje na další publikace zabývající se tímto tématem a konečně komentuje hlavní problémy v oblasti výchovy a vzdělávání.

Logickou součástí změn v současné škole jsou změny v učitelské profesi, kterým je věnována druhá kapitola. Je zaměřena na analýzu základních charakteristik nynějšího stavu této profese (s odkazem na mnohé výzkumné práce). Za cenné považují, že dr. Komora zároveň poukazuje na faktory, které mohou podnítit podstatné změny v názorech na učitelskou profesi (a v důsledku v celé výuce), tj. především změny v postojoyé orientaci samotných učitelů, zvyšování sebedůvěry a zároveň náročnosti vůči sobě, zvýšení spolupráce mezi učiteli navzájem apod.

Už z úvodních kapitol je zřejmé, že záměrem autorů bylo navázat dialog se čtenářem. Kniha je psána odborným, ale přístupným jazykem, s mnoha prvky, které podporují komunikativní charakter textu. Tento záměr silně podtrhuje v odborné literatuře netradiční ztvárnění rozsáhlé stěžejní kapitoly třetí (122 stran textu z celkových 165). Autoři zde ve formě otázek a odpovědí zpracovali celkem padesát různých témat týkajících se výuky. Otázky odrážejí typické dotazy a problémy studentů a učitelů, se kterými se autoři setkávají na seminářích, konferencích apod. Odpovědi jsou zpracovány tak, aby „rozšiřovaly, resp. doplňovaly to, co je v běžných učebnicích pedagogiky a didaktiky naznačeno, ale . . . není podrobněji analyzováno.“ (s. 27) Toto pojetí pak podporuje snahu autorů nejen prezentovat pedagogické poznatky, ale také o nich diskutovat a podněcovat k přemýšlení o pedagogických jevech.

Myslím, že tento způsob prezentace je přínosný, umožňuje mj. nahlédnout na daný problém z různých stran (např. nejen „čistě“ z didaktického hlediska, ale také pedagogicko-psychologického apod.), avšak může čtenáři způsobovat určité obtíže v orientaci v textu kapitoly. Domnívám se, že tento problém by se dal vyřešit zařazením rejstříku.

Tematicky jde o velmi pestré problematiku, zahrnující funkce výuky, význam pedagogicko-psychologické diagnostiky, efektivnost a optimalizaci vyučování, styly učení, aspekty pedagogické komunikace, význam sebereflexe učitele, využívání PC ve výuce a mnoho dalších témat. Někdy jedno téma pokrývá jednu otázku (co jsou kompetence učitele), jindy je téma rozloženo do více otázek, příp. otázky na sebe volně navazují (jak vytvořit optimální klima ve třídě; typy klimatu; překážky při utváření klimatu). Spojujícím článkem všech těchto různorodých témat a problémů je úsilí autorů přivést čtenáře k přemýšlení o tom, co je typické pro klasickou, tradiční výuku (herbartovskou, slovně-názornou, encyklopedickou, založenou na předávání poznatků apod.) a moderní výuku, která reflektuje současnou úroveň pedagogického a psychologického poznání. Zařazení samostatné kapitoly věnované integrovanému tematickému vyučování chápu jako snahu upozornit na jeden ucelený systém, jednu z možností, jak tuto „moderní výuku“ realizovat komplexně.

Velmi oceňuji už zmíněný komunikativní charakter textu, snahu o neformálnost, srozumitelnost a přístupnost, stálé odkazy na praxi, což ovšem není na úkor vysoké odbornosti. Předností jsou také velmi časté odkazy na další literaturu, domácí i zahraniční.

Publikace je určena učitelům a studentům učitelství, vyžaduje ovšem určité předchozí základní pedagogické znalosti. Nejde o učebnici, ale skutečně o užitečnou příručku, která umožňuje hlouběji proniknout do jevů a situací, se kterými se učitel setkává v praxi.

Zuzana Sikorová

Objednávka

Objednávám(e) Pedagogickou orientaci č.

objednávám(e) předplatné Pedagogické orientace na r. 2004 a žádám(e)

o její zaslání (zasílání) v počtu exemplářů na adresu

Datum:

Podpis:

Pedagogická orientace, Brno 2003, č. 2

Odborný čtvrtletník a zpravodaj ČPdS

Redakční rada

Předseda: Prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc. (Brno)
Ved. redaktorka: Doc. PhDr. Zdenka Veselá, CSc. (Brno)
PhDr. Dana Knotová, Ph. D. (Brno)
PhDr. Jana Kohnová (Praha)
Doc. PhDr. Milena Kurelová, CSc. (Ostrava)
PhDr. Dana Tomanová, CSc. (Olomouc)
Mgr. et Mgr. Jana Doležalová (Hradec Králové)

Adresa redakce: PhDr. Dana Knotová, Ph. D.
Ústav pedagogických věd
FF MU, Arne Nováka 1, 660 88 Brno
e-mail: redakce@cpds.cz

*Administrace
a sekretariát:* PaedDr. Marta Rybičková, Veletržní 3, 603 00 Brno
tel. (zázn.), fax: 543 23 27 22,
e-mail: sekretar@cpds.cz

Internet: www.cpds.cz

Vydala: Česká pedagogická společnost
v nakladatelství KONVOJ, spol. s r. o., Berkova 22,
612 00 Brno, e-mail: konvoj@konvoj.cz

ISSN 1211-4669